ङ्गनिषेधे तु तिलतैलं निषिध्यते" । "अतैलं सार्षपं तैलं यत् तैलं पुष्पवासितम् । अदुष्टं पक्वतैलञ्च स्नानाभ्यङ्गेषु नित्यश" इति च ति०त० स्मृतिः । "अभ्यङ्गनेपथ्य मलञ्चकार" कुमा० । "अभ्यङ्गमञ्जनञ्चाक्ष्णोरुपानच्छत्रधारणमिति" मनुः । "अभ्यङ्गमाचरेन्नित्यं सजराश्रमवातहम्" । "शिरःश्रवणपादेषु तं विशेषेण शीलयेत्" वैद्य० ।

अभ्यञ्जन न० अभि+अन्ज–भावे ल्युट् । अभ्यङ्गशब्दार्थे "भोजनाभ्यञ्जनाद्दानात् यदन्यत् कुरुते तिलैः" मनुः । "ताम्बूलाभ्यञ्जनं चैव कांस्यपात्रे च भोजनम् । यतिश्च ब्रह्मचारी च विधवा च विवर्जयेत्" शु०त० प्रचेताः । करणे ल्युट् । २नेत्रादौ कज्जलादिदाने । ३ तत्साधने द्रव्ये । अभि+अन्ज–णिच् ल्युट् । अभ्यञ्जनसाधनव्यापारे "अभ्यञ्जनं स्नापनञ्च गात्रोत्सादनमेव च । गुरुपत्न्या न कार्य्याणि" मनुः ।

अभ्यञ्जनीय त्रि० अभि+अन्ज–कर्मणि अनीयर् । १अनुलेप्ये चन्दनादौ २ मर्द्दनीये तैलघृतादौ च "एतदभ्यञ्जनीयं घृतमिति" दुर्गोत्सवपूजापद्धतिः" ।

अभ्यधिक त्रि० भृशमधिकः प्रा०स० । उत्कृष्टतमे । "अयं वै नः श्रेष्ठ" इति बृ०उ० भाष्ये श्रेष्ठः प्रशस्यतमः अध्यधिकइति व्याख्यानात् तथात्वम् । "न त्वत्समोऽस्त्यभ्यधिकः कुतोन्यः" गीता । २ अधिकपरिमाणे "धान्यं दशभ्यः कुम्भेभ्योहरतोऽभ्यधिकं वधः" "तथा धरिम (पल) मेयानां शताद्भ्याधिके वधः" इति । "पञ्चपलतस्त्वभ्यधिके हस्तच्छेदनमिष्यते" इति च मनुः ।

अभ्यध्व अव्य० अध्वनोऽभिमुखम् अव्ययी० अच्समा० । मार्गाभिमुखे "संस्थितेऽध्वर्युराहवनीयसमीपे स्थित्वाऽभ्यध्वं शम्यां प्रास्यति" कात्या० २४,५,३५, "अभ्यध्वं मार्गाभिमुखम्" कर्कः । "ययोरभ्यध्वे उत यद्दूरे चित्" "अथ० ४,२८,२" तृतीयासप्तम्योर्ब्बहुलम्" पा०वा नाम्

अभ्यक्ष्ण पु० स्मभि–अक्ष–अच् पृ० । तिलकल्के । (खलि)

अभ्यनुज्ञा स्त्री० अभि+अनु+ज्ञा–अङ् । अनुज्ञायाम् इदं कुरु इत्यादिना प्रवर्त्तने "कृताभ्यनुज्ञा गुरुणा गरीयसा" कुमा० "पपौ वशिष्ठेन कृताभ्यनुज्ञः" रघुः ।

अभ्यनुज्ञात त्रि० अभि+अनु+ज्ञा–क्त । इदं कुरु इत्याद्युक्त्वा नियोजिते आभिमुख्येनानुज्ञाते ।

अभ्यनुज्ञान न० अभि+अनु+ज्ञा–भावे ल्युट् । १ अनुज्ञायाम् इदं कुरु इत्याद्युक्त्या नियोजनभेदे । "भरद्वाजाभ्यनुज्ञानाच्चित्रकूटस्य दर्शनम्" रामा० । [२ प्रकाशिते च

अभ्यनूक्त त्रि० अभि+अनु+वच–क्त । १ आभिमुख्येन अनूक्ते

अभ्यन्तर न० अभिगतमन्तरम् । १ अन्तराले, मध्यस्थाने । "नवोटजाभ्यन्तरसम्भृतानलम्" कुमा० । "प्रदीपः स्नेहमादत्ते दशयाभ्यन्तरस्थया" "शमीमिवाभ्यन्तरलीनपावकाम्" इति च रघुः । "ब्रह्मद्विट्परिवित्तिश्च गणाभ्यन्तर एव च" मनुः । २ उभयोर्मध्ये ३ अन्तःकरणे च । अभ्यन्तरे भवः अण् आभ्यन्तरम् । अन्तःकरणस्थे त्रि० "शौचन्तु द्विविधं प्रोक्तं वाह्यमाभ्यन्तरं तथा । मृज्जलाभ्यां स्मृतं वाह्यं भावशुद्धिस्तथान्तरम् । अशौचाद्धि वरं वाह्यं तस्मादाभ्यन्तरं वरम्" दक्षः ।

अभ्यन्तराराम त्रि० अभ्यन्तरे सर्व्वाभ्यन्तरे परमात्मनि आरमति कर्त्तरि घञ् । आत्मारामे आत्मज्ञे योगिनि "आत्मनश्च "इन्द्रियेभ्यः परा ह्यर्था ह्यर्थेभ्यश्च परं मनः । मनसस्तु परा बुद्धिर्बुद्धेरात्मा महान् परः । महतः परमव्यक्तमव्यक्तात् पुरुषः परः" इति गीतावाक्येन अन्तर्यामिब्राह्मणेन १२० पृष्ठे दर्शितेन च सर्व्वाभ्यन्तरवर्त्तित्वम् ।

अभ्यमन न० अभितः अमनम् अम–गत्यादौ भावे ल्युट् । १ अभिगमने । चु० अम–ल्युट् अमन्तत्वात् ह्रस्वः । २ । रोगे, करणे ल्युट् । ३तत्साधने अहितसेवने च ।

अभ्यमित त्रि० उभि+चु०+अम–कर्मणि क्त । १ रुग्णे २ पीड़िते च । वा नि० । अभ्यान्तोऽप्यत्रैव "बहुभिस्तेन चाभ्यान्तस्तं विव्याध ततोऽधिकैः" भा० द्रो०प० ।

अभ्यमित्र अव्य० अमित्रस्याभिमुख्यम् अव्ययी० । अमित्रस्य शत्रोराभिमुख्ये । अमित्रमलंगामीत्यर्थे "अलं गामीत्यधिकारे "अभ्यमित्राच्छ च" पा०छ अभ्यमित्रीयः चात् ण्वयतौ अभ्यमित्रीणः अभ्यमित्र्यः । सामर्थ्येन शत्रोरभिमुखगामिनि वीरे पु० । "मारीचोऽनुनयंस्त्रासादभ्यमित्र्योभवामि ते" "उद्योगमभ्यमित्रीणोयथेष्टं त्वञ्च सन्तनु" इति च भट्टिः ।

अभ्यमिन् त्रि० अभि+चु०+रोगे–अम–कर्त्तरि अमन्तत्वात् ह्रस्वः णिनि । १रोगयुक्ते २आभिमुख्येन पीड़के ।

अभ्यय पु० अभितः सर्व्वतः अयः निष्क्रमः इण–अच् । १ अस्तमये "आदित्याभ्ययेऽहुतायामपि" कात्या० ८, ९,१३ "वपाहोमात् पूर्व्वमादित्यास्तमये" कर्कः । २अपगमे च "तमोऽभ्यये सायं जुहुयात्" कात्या० ४,१५,१३ तमसोऽन्धकारस्याभ्ययेऽपगमे" कर्कः ।

अभ्यर्चन न० अभि+अर्च–ल्युट् । १ समन्तात्पूजने २ आभिमुख्यार्थं पूजने च । "नित्यं स्नात्वा शुचिः